

Date: 17th April-2026

SABZAVOT VA POLIZ EKINLARIDA UCHROVCHI ASOSIY ZARARKUNANDALAR

Sharipova Shahnoza

Dtpi biologiya yo'nalishi talabasi

Respublikamizda sabzavot va poliz ekinlaridan sifatli hosil olishda zararkunandalarga qarshi kurashish dolzarb vazifa hisoblanadi. Shira, oqqanot va qovun pashshasi kabi hasharotlar nafaqat o'simlik rivojlanishini to'xtatadi, balki hosildorlikni 40-50 foizgacha kamaytirib, mahsulotning tovarlik sifatiga jiddiy zarar yetkazadi. Mazkur ishning maqsadi ekinlarda uchraydigan asosiy zararkunandalarni o'rganish va ularga qarshi samarali himoya choralarini tizimlashtirishdan iborat.

Sabzavot va poliz ekinlarining hosildorligini oshirish va mahsulot sifatini xalqaro standartlar darajasiga yetkazishda zararkunandalarga qarshi kurashish tizimi markaziy o'rinni egallaydi. O'zbekistonning issiq iqlimi, ayniqsa janubiy hududlardagi yuqori harorat, ko'plab hasharotlarning jadal ko'payishi va bir mavsumda 5-12 tagacha avlod berishi uchun juda qulay muhit hisoblanadi. Bu jarayonda eng ko'p zarar keltiruvchi hasharotlar sifatida shira, oqqanot, trips, o'rgimchakkana, qovun pashshasi va turli xil tunlamlar o'rganiladi.

So'ruvchi zararkunandalar guruhiga mansub bo'lgan shiralar ekinlarning barg va o'suv nuqtalariga to'planib, o'simlikning hayotiy shirasini so'rib oladi, natijada barglar bujmayib, poyalar shakli o'zgaradi va o'simlik umumiy o'sishdan to'xtaydi. Oqqanotlar esa asosan bargning ostki qismida joylashib, nafaqat oziqlanadi, balki "shira" deb ataladigan yopishqoq suyuqlik ajratadi. Bu suyuqlikda qora qurum zamburug'lari rivojlanib, barg yuzasini qoplab oladi va fotosintez jarayonini to'liq to'sib qo'yadi, bu esa o'simlikning nafas olishini qiyinlashtirib, uning muddatidan oldin qurishiga olib keladi. Tripslar va o'rgimchakkana esa juda kichik bo'lishiga qaramay, barg to'qimalarini jarohatlab, ularda kumushsimon yoki sarg'ish dog'lar hosil qiladi, bu esa hosilning sezilarli darajada kamayishiga (30-40%) sabab bo'ladi.

Kemiruvchi zararkunandalar, ayniqsa tunlamlar (ko'k qurt, kuzgi tunlam) va karam kuyasi o'zining hayoti davomida o'simlikning barcha qismlarini, ayniqsa mevasini jiddiy shikastlaydi. Masalan, pomidor tunlami mevani ichidan kemirib, uning ichida ekskrementlarini qoldiradi, bu esa mevaning chirishiga va tovarlik xususiyatini mutlaqo yo'qotishiga sabab bo'ladi. Poliz ekinlarining eng xavfli dushmani bo'lgan qovun pashshasi esa meva shakllanishi davridayoq tuxumini po'stloq ostiga qo'yadi; undan chiqqan lichinkalar meva etini teshib o'tib, urug'xonasigacha yetib boradi va mahsulotni iste'molga yaroqsiz qiladi.

Bundan tashqari, tuproq ostida yashovchi buzovboshi, simqurt va may qo'ng'izi lichinkalari yosh nihollarning ildiz tizimini va ildiz bo'g'zini qirqib tashlab, maydonlarning siyraklashib ketishiga sabab bo'ladi. Ushbu zararkunandalarga qarshi samarali kurashish uchun faqatgina kimyoviy usullar bilan cheklanib qolmasdan, kompleks

Date: 17th April-2026

integrallashgan himoya choralarini (IPM) qo'llash lozim. Bunga kuzgi shudgorlash, almashlab ekishni to'g'ri yo'lga qo'yish, chidamli navlarni tanlash, begona o'tlarni muntazam tozalash kabi agrotexnik usullar hamda dalaga oltinko'z, trixogramma va brakon kabi foydali entomofaglarni qo'yib yuborish kabi biologik usullar kiradi. Faqatgina ana shunday tizimli yondashuv orqali ekologik toza va mo'l hosil olish imkoniyati yaratiladi.

Xulosa qilib aytganda, sabzavot va poliz ekinlarini zararkunandalardan samarali himoya qilish sifatli va mo'l hosil yetishtirishning kafolatidir. Shira, oqqanot va qovun pashshasi kabi xavfli hasharotlarga qarshi tizimli kurashish hosil yo'qotilishining oldini oladi.

Asosiy e'tiborni faqat kimyoviy usullarga emas, balki biologik va agrotexnik tadbirlar uyg'unligiga qaratish lozim. Bu yondashuv nafaqat iqtisodiy samaradorlikni oshiradi, balki ekologik toza va eksportbop mahsulot yetishtirish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Mirziyoyev Sh.M. "Qishloq xo'jaligini modernizatsiya qilish va sohalarni jadal rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmon va qarorlari.
2. Sulaymonov B.A. va boshqalar. "Sabzavot, poliz ekinlari va kartoshka zararkunandalari hamda ularga qarshi kurash choralarini". Toshkent, 2021.
3. Xo'jayev Sh.T. "G'o'za, don, sabzavot va poliz ekinlarini zararkunandalardan himoya qilishning zamonaviy tizimlari". Toshkent, "Fan", 2018.
4. Kimasanov B.A. "Qishloq xo'jaligi entomologiyasi". Toshkent, "O'qituvchi", 2015.
5. Rasulov F.K. "Poliz ekinlarining asosiy zararkunandalari va ularga qarshi kurash choralarini". O'quv qo'llanma, 2019.

